

Ηρόδοτος

(αντίστοιχο κεφάλαιο στο έργο του *Τάκη Σιμότα*

«Η Ιστορία ως θέαμα και ως όργανο πολιτικού προσανατολισμού»

ΗΡΟΔΟΤΟΣ – ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

Ο Ηρόδοτος από την Αλικαρνασσό εκθέτει εδώ τις έρευνές του, για να μὴν ξεθωριάσει με τὰ χρόνια ὅ,τι ἔγινε ἀπὸ τους ἀνθρώπους, μήτε ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά, πραγματοποιημένα ἄλλα ἀπὸ τους Ἕλληνες καὶ ἄλλα ἀπὸ τους βαρβάρους, νὰ σβήσουν ἄδοξα· Ἰδιαίτερα γίνεται λόγος γιὰ τὴν αἰτία πού αὐτοὶ πολέμησαν μεταξύ τους.¹

Ἡ Αἴγυπτος εἶναι ἡ πιο παράξενη χώρα του κόσμου, γιατί οἱ Αἰγύπτιοι ἔχουν βαλθεῖ - ἐπίτηδες θαρρεῖς - νὰ κάνουν ὅλα τα πράγματα ἀνάποδα ἀπ' ὅ,τι τα κάνουν οἱ υπόλοιποι ἀνθρώποι.

«Στὴν Αἴγυπτο οἱ γυναῖκες πηγαίνουν στὴν ἀγορὰ καὶ ἀσχολοῦνται με τὸ ἐμπόριο, ἐνῶ οἱ ἄνδρες μένουν στὸ σπίτι καὶ υφαινούν. Υφαινούν με τὸ υφάδι πρὸς τα κάτω, ἀντίθετα οἱ ἄλλοι λαοὶ τὸ τοποθετοῦν πρὸς τα πάνω. Τα φορτώματα οἱ ἄνδρες τα σηκώνουν ἐπάνω στὸ κεφάλι τους, ἐνῶ οἱ γυναῖκες τα βάζουν στους ὤμους τους. Οἱ γυναῖκες ουροῦν ὀρθῆς καὶ οἱ ἄνδρες καθιστοί. ΓΙΑ νὰ ἀφοδεύσουν μπαίνουν μέσα στὸ σπίτι τους, ἀν καὶ γιὰ νὰ φάνε βγαίνουν ἐξω στους δρόμους... Οἱ ἄλλοι λαοὶ, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσους τὸ ἔμαθαν ἀπὸ τους Αἰγύπτιους, ἀφήνουν τα γεννητικὰ τους ὄργανα ὅπως τα ἔκανε ἡ φύση, ἐνῶ οἱ Αἰγύπτιοι κάνουν περιτομή... Οἱ Ἕλληνες γράφουν τα γράμματά τους καὶ τους ἀριθμούς, ὅταν κάνουν λογαριασμό, ἀπὸ τα ἀριστερὰ πρὸς τα δεξιὰ, ἐνῶ οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τα δεξιὰ πρὸς τα ἀριστερὰ».²

Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τις παραξενιές αὐτές (παρέθεσα μόνο μερικὲς παραπάνω), ὁ Ηρόδοτος καταγράφει, σχετικὰ με τους Αἰγύπτιους καὶ τὴν Αἴγυπτο, καὶ ἄλλα πολλὰ θαυμαστά πράγματα, ἀπὸ τα ὁποῖα ξεχωρίζω τὸ «πείραμα» πὸ μηχανεύτηκε ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου Ψαμμῆτιχος γιὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ποιοὶ ἀπὸ τους ἀνθρώπους εἶχαν δημιουργηθεῖ πρώτοι:

«Πῆρε στὴν τύχη δύο νεογέννητα παιδιά, τα ἔδωσε σ' ἓναν βοσκὸ γιὰ νὰ τα μεγαλώσῃ ἀνάμεσα στα κοπάδια του καὶ τὸν διέταξε κανεὶς νὰ μὴν πει μπροστὰ στα παιδιά οὔτε λέξη. Ἐπρεπε ὁ βοσκὸς νὰ τα βάλῃ σε μια καλύβα ἐρημικὴ καὶ νὰ τους πηγαίνει πότε πότε κασίκες ὥστε νὰ ἔχουν ἀρκετὸ γάλα, καὶ νὰ τα φροντίζει γιὰ ὅλα τ' ἄλλα. Ὁ Ψαμμῆτιχος τα ἔκανε αὐτὰ καὶ ἔδωσε τέτοιες διαταγές, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τι γλώσσα θα μιλήσουν πρώτη τα παιδιά, ὅταν θα ἔπαυαν νὰ βγάζουν φωνές χωρὶς νόημα. Αὐτὸ καὶ ἔγινε. Ὅταν πέρασαν δύο χρόνια κι ὁ βοσκὸς τα φρόντιζε ὅπως εἶχε διαταγῆ, ἀνοίξε μια μέρα τὴν πόρτα τῆς καλύβας καὶ τα παιδιά προχώρησαν πρὸς αὐτὸν με τα χεράκια τους τεντωμένα καὶ φώναζαν 'βεκός'. Τὴν πρώτη φορὰ πὸ ἀκούσε ὁ βοσκὸς δὲν ἔδωσε σημασία, μα καθὼς πῆγαινε συχνὰ καὶ τα φρόντιζε καὶ του ἔλεγαν συνεχῶς τὴν ἴδια λέξη, τὸ μῆνυσε τους κυρίου του καὶ αὐτὸς διέταξε νὰ του φέρῃ τα παιδιά. Ὅταν ὁ Ψαμμῆτιχος τα ἀκούσε ὁ ἴδιος, ζήτησε νὰ μάθῃ σε ποια

¹ Ηρόδοτου Αλικαρνησσέως ἱστορίας ἀπόδεξις ἦδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῶ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα, μεγάλα τε καὶ θαυμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι. Ἡροδότου Ἱστορίαι. Προοίμιο.Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Δ.Ν.Μαρωνίτη, πρώτος τόμος (Κλειώ), σελ.142, Γκοβόστης, Αθήνα 1964.

² Ηροδότου Ἱστορίαι, Β' (Ευτέρπη), μ,ετ, Ἄγγελος Βλάχος, σελ. 215-216, Ωκεανίδα, Αθήνα 2000.

γλώσσα υπήρχε η λέξη 'βεκός' και ανακάλυψε ότι οι Φρύγες λένε έτσι το ψωμί. Κατ' αυτόν τον τρόπο υποχώρησαν οι Αιγύπτιοι που σκέφτηκαν το ζήτημα και παραδέχτηκαν ότι οι Φρύγες ήταν αρχαιότεροι τους».³

Και φυσικά, αξιοσημείωτα πράγματα συναντά κανείς σε όλη την έκταση των Ιστοριών. Αναφέρω εδώ την εκνευριστική ηλιθιότητα του Κανδαύλη, που πήγαινε γυρεύοντας και που μόλις ο αναγνώστης πληροφορείται την οικτρά τύχη του, συμπεραίνει αυθόρμητα: καλά να πάθει. Υπογραμμίζω ακόμα και την μωρία του Ξέρξη, που διέταξε, ούτε λίγο ούτε πολύ, να μαστιγώσουν τή θάλασσα, ρίχνοντας μάλιστα μέσα της και χειροπέδες, για να την τιμωρήσει επειδή είχε καταστρέψει, τρικυμίζοντας, τη γέφυρα που είχε φτιάξει στον Ελλήσποντο. Θυμάμαι επίσης όχι μόνο την αλαζονεία του Κροίσου αλλά και τη σύνεση του Κύρου. Γιατί ο Κροίσος, που στην εποχή της παντοδυναμίας του πίστευε ότι είναι ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος του κόσμου, θυμήθηκε, μια στιγμή πριν πεθάνει επάνω στην πυρά, τα σοφά λόγια που του είχε πει ο Σόλων, ότι, δηλαδή, δεν πρέπει να καλοτυχίζουμε κανέναν άνθρωπο, πριν μάθουμε τον τρόπο με τον οποίο πέθανε - λόγια που είχε περιφρονήσει τότε. Ο Κύρος, αντίθετα, παραδειγματίστηκε από τη σχετική ιστορία και χάρισε τη ζωή στον Κροίσο, αναλογιζόμενος ότι και ο ίδιος θα μπορούσε να βρεθεί κάποτε σε παρόμοια θέση. Αν και πάνω απ' όλα βρίσκονται οι πόλεμοι των Ελλήνων με τους Πέρσες, που είναι το κεντρικό θέμα αλλά και το άλλοθι της απίστευτης αυτής ανθρώπινης φαντασμαγορίας, από την οποία δεν ξέρει κανείς τι να πρωτοσταχυολογήσει όπως, υποθέτω, και ο ίδιος ο Ηρόδοτος δεν ήξερε, όταν έγραφε την ιστορία του, τι να πρωτοϊστορήσει.

Κι αλήθεια, η φλυαρία του ιστορικού γίνεσθαι είναι ακατάσχετη. Η στερεότυπη και μονότονη αναπαραγωγή τόσων και τόσων ανθρώπινων, κοινωνικών, πνευματικών, ιστορικών και πολιτισμικών κύκλων προσφέρει ωστόσο μία απίστευτη ποσότητα γεγονότων, καταστάσεων, συμβάντων και περιστατικών που αν ήθελε κανείς να τα γράψει ή έστω να τα καταμετρήσει, δεν θα έχανε μόνο τον χρόνο του αλλά και τον νου του. Αν και κάποια από τα γεγονότα αυτά σκάζουν μύτη πάνω από την επιφάνεια που αποτελεί ο μέσος όρος. Ο Ηρόδοτος ξεχωρίζει παραδειγματικές βιογραφίες και λαογραφίες, αυτοτελείς short stories παρμένες από τα έργα, τις ημέρες, τις περιπέτειες και τους πολέμους των ανθρώπων και των λαών, πεποιθήσεις, θρησκευτικές δοξασίες, συνήθειες, ανέκδοτα και κατορθώματα, που είναι όλα τους τόσο αξιοθαύμαστα και αξιοπερίεργα, τόσο παράδοξα ή τόσο αξιοκατάκριτα, τόσο μεγαλειώδη ή τόσο καταγέλαστα, ώστε παρακινούν, από μόνα τους θα έλεγε κανείς, τον ιστορικό να τα ιστορήσει.

Ας αρχίσουμε όμως από το γεγονός ότι ο Ηρόδοτος ταξιδεύει σ' έναν γνωστό κόσμο που μοιάζει να είναι απέραντος, παρότι τελειώνει στις μυθικές Ηράκλειες Στήλες, γιατί παραμένει στο σύνολό του σχεδόν άγνωστος. Οι χώρες, οι λαοί, οι πολιτισμοί, οι επιμέρους ιστορίες και βιογραφίες που βγαίνουν από τις αφηγήσεις του όπως οι λαοί από τα μανίκια των ταχυδακτυλουργών, προέρχονται από τις αναρίθμητες στοές ενός ανεξερεύνητου Λαβύρινθου, όπου έχει κανείς την εντύπωση ότι μπορεί να περιπλανιέται ή να προοδεύει επ' άπειρον. Αν και εδώ υπάρχει ένας αδιαμφισβήτητος και γι' αυτό και κοινόχρηστος μίτος, που σου επιτρέπει να κινείσαι με ασφάλεια. Όλες οι ιστορίες, όσο μεγάλες ή μικρές κι αν είναι, υποτάσσονται στη μοίρα που ορίζει τη ροή όλων των γεγονότων. Αυτά που συμβαίνουν, συμβαίνουν, γιατί ήταν μοιραίο να συμβούν.

Αυτή ήταν μία ακλόνητη πεποίθηση, που την προσέφερε στον αρχαίο κόσμο η ανακύκληση των τεσσάρων εποχών του έτους καθώς και ο φυσικός κύκλος της ζωής: γέννηση, νεότητα, ωριμότητα, γηρατειά, θάνατος. Αν όμως η ανακύκληση είναι απαραίτητη στη φύση, για ποιον λόγο να ισχύει και στις ιστορίες των λαών, των χωρών και των πόλεων; Γιατί, όταν τα παραπάνω συλλογικά υποκείμενα ακμάζουν, αποκτούν υπέρμετρη δύναμη. Και

³ έ.α., σελ. 190.

ό,τι υπερβαίνει το μέτρο θίγει την τάξη του κόσμου προκαλώντας την νέμεσιν των θεών και έτσι και την καταστροφή του. Το ενδιαφέρον μάλιστα εδώ είναι ότι όργανο της νεμέσεως είναι τα ίδια τα χαρακτηριστικά ελαττώματα των ανθρώπων: η φιλοδοξία, η αλαζονεία και η μωρία που παίρνοντας αέρα από την υπέρμετρη δύναμη, υπαγορεύουν στους ηγέτες των λαών και τους πολίτες των πόλεων μεγαλεπήβολες, άφρονες και εντέλει αυτοκαταστροφικές επιχειρήσεις, κατακτητικές ως επί το πλείστον. Ακόμα πιο ενδιαφέρον είναι όμως ότι η έννοια του πεπρωμένου δεν αντιφάσκει διόλου προς την ανθρώπινη ελευθερία. Απλώς και μόνον κάθε φορά που η εν λόγω ελευθερία απειλεί την προδιαγεγραμμένη ροή των γεγονότων, επεμβαίνουν οι θεοί και εξαλείφουν τον σχετικό κίνδυνο επιστρατεύοντας τα μεγάλα μέσα.

Τυπική όσο και εκπληκτική εν προκειμένω είναι η αμφιταλάντευση του Ξέρξη ανάμεσα στον πόλεμο εναντίον των ελληνικών πόλεων και την ειρήνη, όπως ιστορείται αυτή στο έβδομο βιβλίο (7.11, 2-18) του Ηρόδοτου, που έχει περιληπτικά ως εξής: Ο Ξέρξης ωθούμενος από την ορμητικότητα της νεότητας και τη φιλοδοξία, αποφασίζει να υποτάξει τους Έλληνες. Ευθύς αμέσως συγκαλεί πολεμικό συμβούλιο, ανακοινώνει την απόφασή του και διατάζει τους συμβούλους του να προχωρήσουν στη συγκρότηση πανστρατιάς. Ταυτόχρονα όμως ζητά και τη γνώμη των παρισταμένων για την απόφασή του. Εξ αυτών ο Μαρδόνιος υπερθεματίζει. Οι Έλληνες πρέπει να υποταγούν εξάπαντος, γιατί, αν και ελάχιστοι, έχουν το θράσος να δημιουργούν προβλήματα στην κοσμοκράτειρα Περσία υποδαυλίζοντας συνέχεια εξεγέρσεις στις υπό περσική κατοχή ελληνικές αποικίες της Ιωνίας. Ο συνετός Αρτάβανος όμως, που ήταν και θεός του Ξέρξη, υποστηρίζει ότι θα ήταν αφροσύνη να επιχειρήσει κανείς μια τόσο ριψοκίνδυνη επίθεση εναντίον αυτών που θεωρούνται από όλους ως οι καλύτεροι πολεμιστές στη στεριά και τη θάλασσα. Πόσο μάλλον όταν μόνοι τους οι Αθηναίοι είχαν νικήσει στον Μαραθώνα τον στρατό, που είχε στείλει για να υποτάξει τους Έλληνες ο πατέρας του Ξέρξη, ο Δαρείος, υπό την ηγεσία του Δάτη και του Αρταφέρνη. Ακούγοντας τον Αρτάβανο ο Ξέρξης γίνεται έξαλλος και του φέρεται με σκαιότητα. Αργότερα όμως ανακτά την ψυχραιμία του και τότε τα συνετά λόγια του θείου του πιάνουν τόπο. Σκέπτεται ότι δεν υπάρχει κανένας σοβαρός λόγος να ξεκινήσει έναν τέτοιο πόλεμο και διατάζει τη ματαίωσή του, θέτοντας έτσι στον αέρα την προδιαγεγραμμένη ροή των γεγονότων. Μόνο που στις δύο επόμενες νύχτες βλέπει στον ύπνο του το ίδιο όνειρο: Ένας ψηλός και όμορφος νέος τον ψέγει για την υπαναχώρησή του και τον παροτρύνει να επιτεθεί, απειλώντας τον μάλιστα ότι, αν προτιμήσει την ειρήνη, θα υποστεί την έσχατη ταπείνωση. Θορυβημένος ο Ξέρξης διηγείται τα καθέκαστα στον Αρτάβανο, τον οποίο και πειθαναγκάζει να φορέσει τη βασιλική στολή, να καθίσει στο θρόνο και να κοιμηθεί στο βασιλικό κρεβάτι τη νύχτα για να δουν κι οι δυο τι θα γίνει. Πράγματι ο Αρτάβανος τα κάνει όλα αυτά, βλέπει στον ύπνο του τον ίδιο ψηλό και ωραίο νέο να του λέει τα ίδια πράγματα. Έτσι μεταστρέφεται υπέρ του πολέμου, αφού πείστηκε ότι πρόκειται για θέλημα των θεών. Οπότε τίποτα δεν μπορεί να εμποδίσει πλέον τον μολαταύτα ελεύθερο Ξέρξη να προελάσει προς τη θλιβερή του μοίρα.

Με άλλα λόγια η προδιαγραφή δεν μειώνει καθόλου τη σημασία της ανθρώπινης απόφασης και το βάρος της ανθρώπινης ευθύνης. Όπως παρατηρεί ο Α. Lesky, πρόκειται για: ένα κομμάτι γνήσιας αρχαικότητας και μπορούμε να παρακολουθήσουμε την αντίληψη αυτή ως πίσω στον Όμηρο, ότι όλα όσα συμβαίνουν παίρνουν την ώθηση και την κατεύθυνσή τους τόσο από την ανθρώπινη όσο και από την θεϊκή περιοχή, χωρίς να μπορούν να καθοριστούν ορθολογικά τα επιμέρους συνθετικά,⁴ Όσο αρχαϊκή κι αν φαίνεται η παραπάνω

⁴ Α. Lesky, Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, μετ. Α. Τσοπανάκη, σελ. 463, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1964. (Σε παρένθετα αρχαία ή μεταφρασμένα αποσπάσματα ακολουθήθηκε η τρέχουσα ορθογραφία).

ιστορία, μια πιο μοντέρνα ή και μεταμοντέρνα αντίληψη για τις έννοιες της μοίρας, του πεπρωμένου και της προδιαγραφής θα μπορούσε να δεχθεί - προκειμένου για τους κύκλους που διέπουν τους λαούς, τις πόλεις, τις δυναστείες, τα έθνη και τις αυτοκρατορίες - ότι η ανθρώπινη ελευθερία μπορεί μεν να επισπεύσει ή να παρατείνει τα στάδια του σχετικού κύκλου - γέννηση, ακμή, παρακμή - όχι όμως και να ματαιώσει την ανακύκλωση, σταματώντας έναν συγκεκριμένο κύκλο σε κατάσταση διαρκούς ωριμότητας και ακμής ή, ακόμα περισσότερο, εγκαθιδρύοντας επί της γης αιώνια ειρήνη.

Ωστε το πεπρωμένο είναι η συνθήκη που διέπει τον πεπερασμένο αλλά και λαβυρινθώδη κόσμο. Αν και η γενική αυτή συνθήκη εξατομικεύεται στην πληθώρα των επιτόπιων και των επί μέρους ανακυκλώσεων. Όπως κάθε άνθρωπος υπόκειται στον κύκλο της βιογραφίας του, έτσι και κάθε χώρα είναι παγιδευμένη στον δικό της ιδιαίτερο χρονικό κύκλο, γεγονός που καθιστά τον κόσμο και εντέλει τον χώρο μία αναπεπταμένη χρονικότητα. Το να πηγαίνεις σε μία καινούρια χώρα σημαίνει να εισέρχεσαι και να ταξιδεύεις στον χρόνο της. Από την άποψη αυτή η γεωγραφία είναι μία οριζοντιωμένη ιστορία, οπότε και κάθε περιήγηση μετατρέπεται αυτομάτως σε ιστοριογραφία. Γιατί, όπως τα βουνά που ορθώνουν το ανάστημά τους στη διάσταση του ύψους, έτσι και η ιστορία είναι γηγενής. Εκπηγάει και υψώνεται σαν πίδακας στη διάσταση του χρόνου. Σαν πίδακας που απαρτίζεται, όπως και οι υδάτινοι πίδακες, από μόρια, από σταγόνες και σταγονίδια, όλων των μεγεθών: λαούς, κοινωνίες, φυλές, οικογένειες, ανθρώπους, δηλαδή από τα φυσικά και από τα συλλογικά υποκείμενα, όπως θα λέγαμε σήμερα. Οι σταγόνες αυτές ανέρχονται ενόσω διατηρούν την ορμή της εκπήγασης, εκπληρώνοντας έτσι τον προορισμό τους. Κάποια στιγμή όμως η φόρα τους εξαντλείται και τότε, αφού μένουν για μια στιγμή μετέωρες στην κορυφή, διαγράφουν τη γνωστή καμπύλη της παρακμής και της πτώσης, ώσπου κάποια στιγμή επιστρέφουν στη μητέρα Γη.

Ενώ οι κορυφαίες καμπύλες όλων αυτών των τροχιών φτιάχνουν τη γνωστή ομπρέλα του πίδακα: τον θόλο της Ιστορίας, που στεγάζει, όπως είναι επόμενο, όχι μόνο το παρόν (όλα όσα συμβαίνουν αυτή τη στιγμή και στο κάθε τώρα) αλλά και όλο το παρελθόν και όλο το μέλλον. Οπότε, για να συμπληρώσουμε την αναλογία, πρέπει να προσθέσουμε τα ιστορικά γεγονότα -τουτέστιν τις φυσαλίδες, τις φουσκάλες και τον αφρό-που προκαλούνται από τον συνωστισμό, την τριβή, τον αναπόφευκτο ανταγωνισμό, τις συμπλοκές των υποκειμένων και εντέλει από τον πόλεμο, ο οποίος μάλιστα δίνει στο σιντριβάνι της Ιστορίας, που αναβλύζει διαρκώς, το σχήμα και τη μορφή ενός αναβράζοντος αγωνίσματος, η μικρογραφία του οποίου επρόκειτο ύστερα από μερικούς αιώνες να παρασταθεί στο Κολοσσαίο.

Από κει και πέρα η ιστορική γνώση είναι κι αυτή ένα αφρίζον σταγονίδιο. Μία φουσκάλα που φουσκώνει όμως όλο και πιο πολύ προσπαθώντας να καλύψει εκ των ένδον τον θόλο των γεγονότων. Ο ιστορικός σχηματίζει πληρέστερη εικόνα, γιατί περιηγούμενος κοιτάζει τον πίδακα από πολλές οπτικές γωνίες. Για την ακρίβεια τον εξετάζει με τα μάτια της δικής του ιστορίας, την οποία και κουβαλάει φυσικά μαζί του όπου κι αν πηγαίνει, φωτίζει σαν με κλεφτοφάναρο τις αλλοδαπές ιστορίες, δημιουργώντας έτσι προγεφυρώματα και αποικίες γνώσης, όπως ακριβώς οι άποικοι που εμβολίαζαν τις ξένες χώρες με την ιστορία των μητροπόλεών τους, ιδρύοντας αποικίες. Ενώ στη συνέχεια ο ιστοριογράφος - περιηγητής συγκροτεί πανοραμική εικόνα, συνδέοντας όλες αυτές τις αποικίες που ίδρυσε σε δίκτυο. Το ιστορικό έργο δηλαδή είναι ένας πανοραμικός θόλος γνώσης, που φουσκώνει ολοένα προσπαθώντας επί ματαίω να καλύψει εκ των ένδον τον θόλο της Ιστορίας. Στην προσπάθειά του αυτή μιμείται την Ιστορία, όπως ακριβώς το πέπλο μιμείται το σχήμα του αγάλματος που σκεπάζει. Είναι μάλλον ένας γαιοιστορικός χάρτης που αντιγράφει τη μορφολογία της Ιστορίας, όπως οι γεωφυσικοί χάρτες αντιγράφουν τη μορφολογία του εδάφους.

Τελικά η ιστοριογραφία συγκροτείται κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν της Ιστορίας (του πραγματικού Κολοσσαίου) ως ένα δευτερογενές πεδίο ανταγωνισμού. Είναι ένα είδος Κολοσσαίου της ατομικής και της συλλογικής μνήμης, μέσα στο οποίο συμπλέκονται σαν μονομάχοι, σαν λιοντάρια και σαν χριστιανοί ταυτόχρονα τα αναρίθμητα ιστορικά γεγονότα που παράγει αδιάκοπα η Ιστορία, επιδιώκοντας να κερδίσουν την εύνοια του ιστορικού που θα τα σώσει από τον θάνατο, από τη λήθη, ιστορώντας τα.

Καθώς τα γεγονότα συνωστίζονται και διαγκωνίζονται, αλύπητα θαρρείς, μπροστά στα μάτια του ιστορικού, προσφέρουν το πιο μεγάλο, το πιο συναρπαστικό θέαμα και αγώνισμα, που θα μπορούσε να παρακολουθήσει κανείς. Ο ιστορικός όμως δεν είναι μονάχα θεατής του αγώνισματος αυτού. Είναι ταυτόχρονα ο διαιτητής του, ο αυτοκράτορας που αποφασίζει στρέφοντας τον αντίχειρά του προς τα πάνω ή προς τα κάτω και ο ελλανοδίκης που στεφανώνει τους νικητές. Αφού, όπως τονίζει ο Ηρόδοτος στο προοίμιό του εκθέτοντας τον σκοπό και τη μέθοδο της έρευνας του, ακόμα κι αυτά τα μεγάλα και θαυμαστά κατορθώματα των Ελλήνων και των Περσών κι ακόμα πιο πολύ η αιτία για την οποία πολέμησαν μεταξύ τους, κινδυνεύουν να παρέλθουν άδοξα *«ακλεά γένηται»*, αν δεν τα (απο)μνημονεύσει η ιστορική έρευνα. Γιατί οι άνθρωποι έρχονται και παρέρχονται. Τα ίχνη που αφήνουν κατά το πέρασμά τους, τα διαγράφει από τη συλλογική μνήμη ο χρόνος, *«τω χρόνω εξίτηλα γένηται»*, όπως διαγράφει το κύμα και τις πατημασιές που γράφουμε στην άμμο.

Έχουμε λοιπόν ένα θέαμα κι ένα αγώνισμα, όπου τα μεγάλα και τα θαυμαστά αποτελούν κριτήριο και ρυθμιστικές έννοιες. Κι ενώ το μεγαλειώδες δηλώνει μία τάξη μεγέθους, το θαυμάσιο αναφέρεται στα ποιοτικά γνωρίσματα ενός γεγονότος, στην ιδιορρυθμία του, στην εκνευριστική ηλιθιότητα ή στην αξιοσέβαστη σοφία που το προ- κάλεσε, στο αν είναι παραδειγματικό ή έστω αντιπροσωπευτικό και, γενικά, σε κάποιο έντονο και ισχυρό διακριτικό γνώρισμα που του δίνει ταυτότητα ή στην ικανότητά του να συμπυκνώνει σε ελάχιστο χώρο πάρα πολλά. Κατά κάποιο τρόπο το θαυμάσιο είναι ένα είδος μεγαλείου, που μπορούν να αξιωθούν ακόμα και το πιο μικρά γεγονότα. Σε κάθε περίπτωση όμως μιλάμε για αισθητικές κατηγορίες. Η ιστορική έρευνα του Ηρόδοτου είναι μία καλλιτεχνική δραστηριότητα, που προσανατολίζεται επί τούτου προς κάθε τι το συναρπαστικό και που οργανώνεται δραματικά για να προκαλέσει τη συμμετοχή και τη συμπάθεια των ακροατών, αφού η εποπτεία των *«μεγάλων τε και θαυμαστών έργων»* που παρουσιάζει, κινητοποιεί κυρίως την περιέργεια, το δέος και το θαυμασμό τους.